

Kvarteret Mars i Nora

RAÄ Nora 164:1, Nora socken och kommun, Västmanland

Sabina Larsson

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:80

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Kvarteret Mars i Nora

RAÄ Nora 164:1, Nora socken och kommun, Västmanland

Sabina Larsson

Lst dnr 431-5708-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:80

Författare Sabina Larsson

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Urval av den keramik som påträffades i matjordslagret.
Foto taget av Ebba Knabe, Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat och tolkning	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter.....	13
Bilagor	14

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över Nora med det aktuella undersökningsområdet markerat med en röd prick.
Skala 1:5 000.

Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB har i november år 2016 utfört en arkeologisk förundersökning i kvarteret Mars i Nora stad. Exploateringsområdet var cirka 55 kvadratmeter stort varav 14,5 kvadratmeter, fördelat på tre schakt, undersöktes. Området var delvis påverkat av sentida verksamhet, bland annat en dränering längs med vägen. Stratigrafiskt bestod området av ett tjockt matjordslager direkt ovanpå orörd lera. Bristen på arkeologiska lämningar tyder på att området aldrig varit bebyggt.

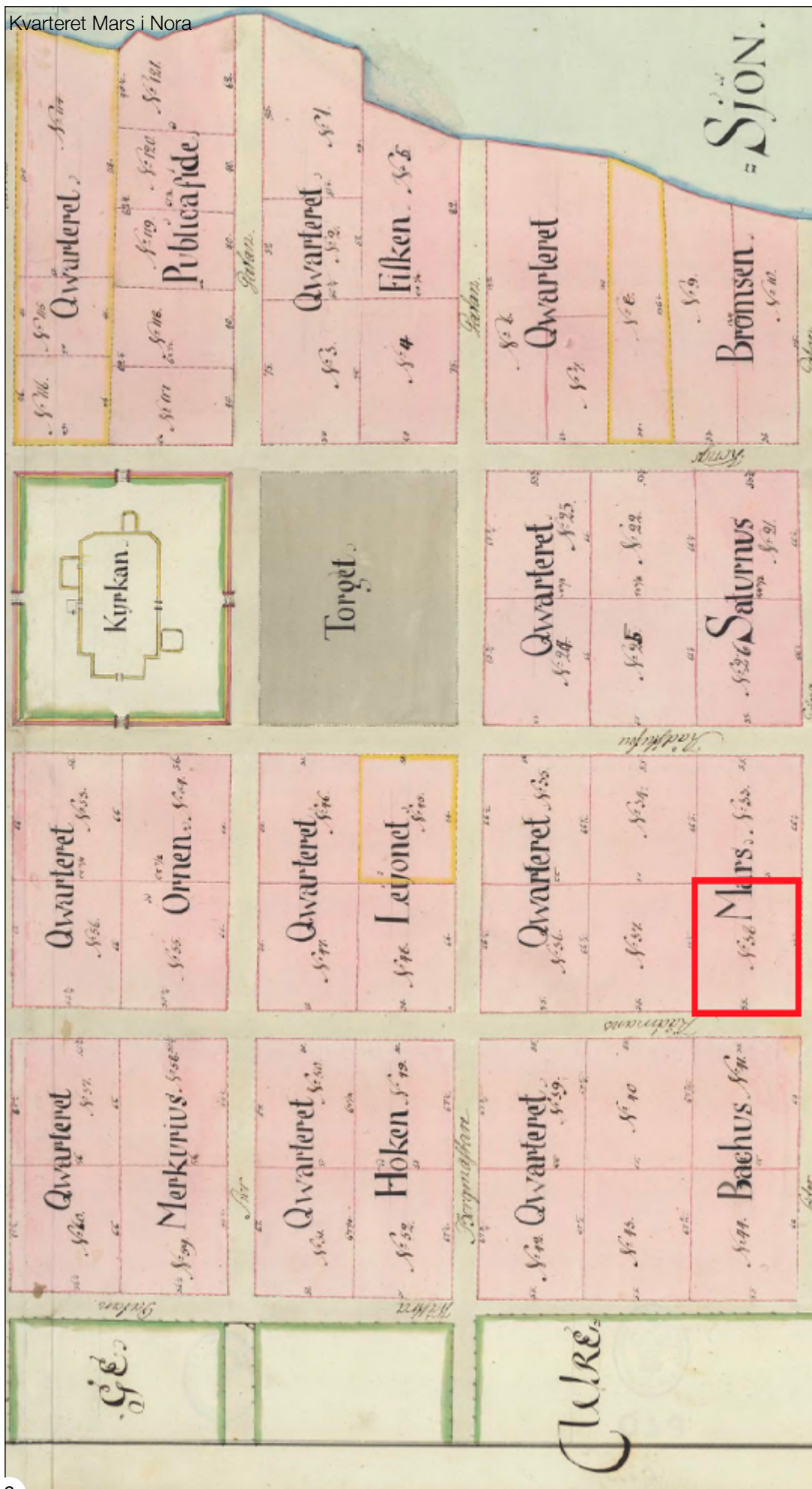
Inledning

Då Bo Ekeborg planerar för nybyggnation inom fastigheten Mars 16 i Nora stad har Arkeologgruppen i Örebro AB, på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län, utfört en arkeologisk förundersökning. Uppdraget utfördes i november år 2016. Ansvarig för förundersökningen samt rapportarbetet var Ebba Knabe. Rapporten har sammanställts av Sabina Larsson. Fastigheten är belägen inom gränserna för fornlämning Nora 164:1 som består av kulturlager med rester av bebyggelse från 1600-tal och framåt.

Bakgrund och kulturmiljö

Kvarteret Mars är beläget i centrala Nora, strax söder om kyrkan. Nora fick stadsprivilegier år 1643 och lite är egentligen känt om stadens tidigare historia (Ramström 2013). Dagens stadsplan följer i stort sett samma mönster som den tidigaste historiska kartan från år 1644, men kartmaterialet är detaljfattigt när det gäller stadsmiljön. Karl Poraths karta från år 1778 är den första som avslöjar något om hur livet såg ut för Noras invånare. Enligt kartan är kvarteret Mars indelat i sex tomter och på den av undersökningen berörda tomten står krukmakare Härnberg listad som ägare.

Tidigare arkeologiska undersökningar i centrala Nora har visat på lämningar efter gårdsmiljöer och bebyggelse daterade mellan 1600-tal och 1800-tal. Under 1990-talet genomförde Riksantikvarieämbetet UV Mitt en arkeologisk förundersökning i kvarteret Publica Fide, öster om kyrkan. Det visade sig att sentida bebyggelse hade skadat eventuella konstruktioner, däremot kunde man konstatera att det fanns bevarade kulturlager. Utifrån keramikfynd daterades lagren till sent 1600-tal och 1700-tal (Ramström 1999). Söder om Publica Fide, i kvarteret Fisker, genomfördes en undersökning år 2008. Även här hade sentida aktiviteter kraftigt påverkat området, men man kunde påvisa förekomsten av husbebyggelse och kulturlager. Det äldsta fyndet daterades till tidigt 1600-tal (Ramström 2008).

Majoriteten av arkeologin som utförts i Nora har varit i form av mindre undersökningar eller schaktövervakningar (se exempelvis Appelgren 2012; Bergold 2010, 2011 och Knabe 2010, 2016). Den till ytan största undersökningen som gjorts är utförd i kvarteret Ekorren, där Nora resecentrum ligger idag. 1 150 kvadratmeter slutundersöktes. Även den ytan var påverkad av sentida aktiviteter, bland annat hade hela området markberetts vid byggandet av järnvägen under mitten av 1800-talet. På de ytor som då inte grävdes ner till orörd nivå hade material endast påförts och de arkeologiska lämningarna fanns bevarade under. Rester efter hus, såsom källare och syllstensgrunder, påträffades och kunde dateras till 1600-, 1700- och 1800-tal (Ramström 2013).

Syfte och frågeställningar

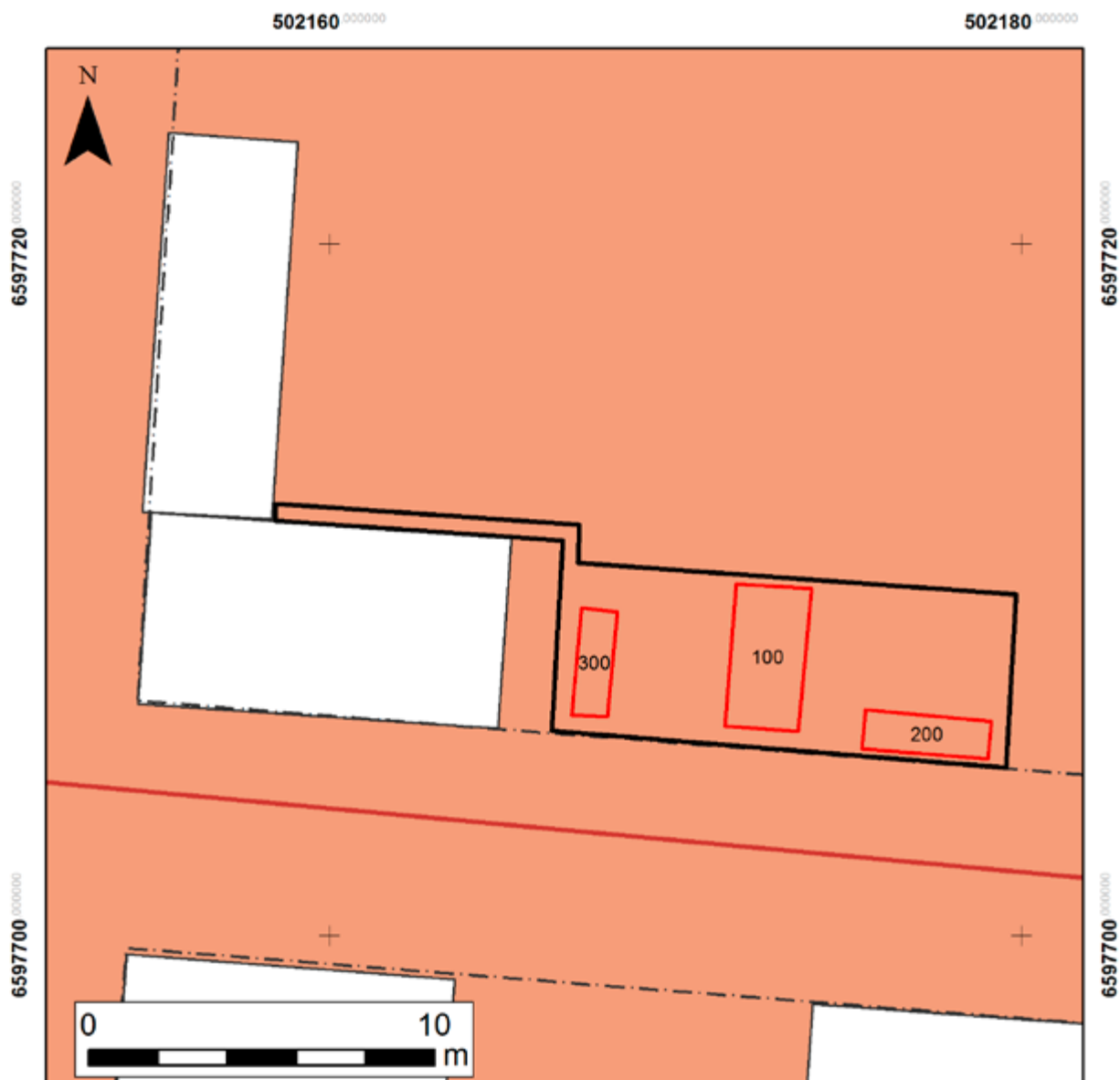
Förundersökningens syfte var att skapa underlag för Länsstyrelsens bedömning om huruvida den berörda delen av fornlämningen kunde tas bort. Fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet skulle dokumenteras och eventuella fynd ska tas tillvara. Förundersökningen skulle:

- *konstatera och dokumentera eventuell förekomst av kulturlager samt bedöma deras karaktär och datering*
- *konstatera och dokumentera eventuell förekomst av anläggningar samt bedöma deras typ, antal och ålder*
- *ta tillvara på eventuellt fyndinnehåll, bedöma fyndens typ, antal och ålder*
- *bedöma fornlämningens bevarandegrad på den aktuella platsen.*
- *bedöma fornlämningens rumsliga avgränsning inom exploateringsområdet*
- *bedöma vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid undersökningen.*

Förundersökningen skulle också bedöma i vilken grad en arkeologisk undersökning (slutundersökning) måste utföras inom det aktuella området innan byggnation får starta.

Metod och genomförande

Förundersökningsområdet var cirka 55 kvadratmeter stort och den tilltänkta byggnationen bedömdes inte ha ett djup på mer än 0,40 meter varför det planerades att inte gräva djupare än så. Väl vid undersökningstillfället beslutades, i samråd med Länsstyrelsen, att gräva ner till orörd nivå, då matjordslagret visade sig vara drygt 0,50 meter tjockt. Ungefär hälften av exploateringsområdet planerades att undersökas i de delar där det bedömdes finnas störst potential att påträffa bevarade lämningar eller kulturlager. Den del av ytan där en vattenledning skulle

Figur 3. Schaktplan. Skala 1:200.

grävas ner, längs med huset, undersöktes inte, då där tidigare grävts för dränering. Tvärs över undersökningsområdet, i nord-sydlig riktning, gick även en äldre och numera avstängd vattenledning som undveks vid förundersökningen. Schakten grävdes skiktvis med maskin ner till orörd nivå. Schakten dokumenterades med RTK-GPS och fotograferades samt beskrevs skriftligt.

Figur 4. Schakt 100. Bilden är tagen från norr av Ebba Knabe.

Resultat och tolkning

Tre schakt grävdes på undersökningsytan och totalt 14,5 kvadratmeter undersöktes. Ett av schakten (200) lades längs med vägen, övriga två lades tvärs över undersökningsområdet. Den norra delen var till viss del påverkad av en tidigare damm vars utsträckning överlappade undersökningsytan.

Schakt 100 grävdes i nord-sydlig riktning ner till orörd nivå och utökades då en mörkfärgning framträdde i schaktets västra del. Anläggningen undersöktes och visade sig enbart vara några centimeter djup och innehöll endast matjordsfyllning. I den ovanliggande matjorden fanns spridda skärvor av keramik, tegel, kakelrester och kritpipor.

Schakt 200 grävdes i öst-västlig riktning längs med vägen. Även här var matjordslagret tjockt och innehöll spridda skärvor av keramik. Närmast vägen, i den södra delen av schaktet, gick en modern dränering fylld med grus.

Det sista schaktet (300) grävdes mellan den äldre tvärgående vattenledningen och bostadshuset i nord-sydlig riktning. Under matjorden framkom orörd nivå och ett dike i sydväst–nordöstlig riktning.

Inga säkra anläggningar, utöver diket, eller några andra strukturer påträffades vid undersökningen. De fynd som framkom tillhörde heller inte någon säkerställd kontext. Det är därför inte troligt att just den här ytan har varit bebyggd tidigare utan stått öppen, förmodligen använd som trädgårdsland eller betesmark. Fynden studerades i fält men omhändertogs inte.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Förundersökningens huvudsyfte var att skapa underlag för Länsstyrelsens bedömning om huruvida den berörda delen av fornlämning 164:1 kunde tas bort eller om en slutundersökning måste utföras innan. Inga avvikelser från undersökningsplanen gjordes och syftet anses därmed uppfyllt.

Referenser

Tryckta källor

- Appelgren, K. 2012. *Kabeldragningar i Nora. Spår av kulturlager och odlingslager*. Arkeologisk undersökning. Västmanland, Nora stad, Nora socken, RAÄ 64:1. Riksantikvarieämbetet, UV Mitt. Rapport 2012:185. Stockholm.
- Bergold, H. 2010. *Spruthuset i Nora*. Arkeologisk schaktövervakning. Närke, Nora socken, Nora, Borgmästargatan, RAÄ 164:1. Arkeologgruppen AB, rapport 2010:2. Örebro.
- Bergold, H. 2011. *Borgmästargatan i Nora*. Antikvarisk kontroll. Västmanland, Nora socken, Nora kommun, RAÄ 164:1. Arkeologgruppen AB, rapport 2011:16. Örebro.
- Knabe, E. 2010. *Storgatan i Nora*. Arkeologisk schaktövervakning. Närke, Nora socken, Nora, Storgatan, RAÄ 164. Arkeologgruppen i Örebro AB, rapport 2010:09. Örebro.
- Knabe, E. 2016. *Glasstorget i Nora*. Särskild arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning. RAÄ 164:1 i Nora kommun och Nora socken, Västmanlands län. Arkeologgruppen i Örebro AB, rapport 2016:12. Örebro.
- Ramström, A. 1999. *Kulturlager i Nora stad*. Arkeologisk förundersökning. Rapport i ATA, dnr 421-5627-1996. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.
- Ramström, A. 2008. *Kv Fisker 4*. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet. UV Bergslagen, rapport 2008:18. Stockholm.
- Ramström, A. 2013. *Kvarteret Ekorren, Nora resecentrum*. Arkeologisk förundersökning och särskild arkeologisk undersökning. Västmanland, Nora socken, Nora kommun, RAÄ 164:1. Arkeologgruppen AB, rapport 2013:04. Örebro.

Kartor och arkivmaterial

LANTMÄTERISTYRELSENS ARKIV

- Nora stad. Geometrisk avmätning, 1644. Akt S53-1:1
Nora stad. Avmätning, 1778. Akt S53-1:4

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Örebro
Kommun	Nora
Socken	Nora
Fastighet	Kvarteret Mars 16
Fornlämningsnummer	Nora 164:1
Personal	Ebba Knabe och Sabina Larsson
Undersökningstid	2016-11-21
Exploateringsyta	55 m ²
Undersökt yta	14,5 m ²
Koordinater	X 502166 Y 6597705
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens beslutsdatum

2016-11-03

Länsstyrelsens diarienummer

431-5708-2016

Arkeologgruppens projektnummer

2016_100

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

SCHAKT 100

Schaktet var 4,0x2,0 meter stort och grävdes ner till 0,60 meters djup i nord-sydlig riktning. I norra delen framkom en mindre mängd raseringsmassor, i botten ljus lerig silt. En mörkfärgning påträffades i schaktets centrala del, undersökt och utgår.

SCHAKT 200

Schaktet var 3,5x1,0 meter stort och grävdes ner till cirka 0,60 meters djup i väst-östlig riktning. Schaktet var stört av sentida dränering som gick längs med vägen.

SCHAKT 300

Schaktet var 3,0x1,0 meter stort och grävdes ner till 0,60 meters djup i nord-sydlig riktning. Under matjorden (0,50 meter) kom orörd nivå. Ett dike framkom under matjorden och gick i SV-NÖ riktning.

